Examenprogramma’s per vak

(bijgewerkt tot en met juni 2006)

Talen

Nederlands

Tweede Fase Oude Regeling
Voor Nederlands geldt het examenprogramma dat in mei 1998 werd gepubliceerd. In december 1998 zijn er geen veranderingen aangebracht, behalve dat het onderdeel Oriëntatie op studie en beroep van het handelingsdeel is vervallen. Wel wordt in het algemeen gedeelte van de decembermaatregelen aangegeven dat ook Nederlands zich leent voor gecombineerde toetsing: delen van examenprogramma's van verschillende vakken kunnen met één toets worden afgesloten. Met name wordt genoemd de combinatie van Nederlands met inhoudelijke vakken: een mondelinge presentatie (Nederlands) over een onderzoek bij een ander vak en het geschreven verslag (Nederlands) van bij voorbeeld een natuurwetenschappelijk onderzoek (natuurkunde). De verlichtingsmaatregelen 2000 betekenen voor Nederlands wel een tijdelijke, zij het facultatieve, wijziging: het aantal te lezen werken en de daarbij gestelde voorwaarden blijven gehandhaafd, maar het aanleggen van een leesdossier is niet langer verplicht.

Vernieuwde Tweede Fase
Het examenprogramma Nederlands 2007 is net zoals de andere examenprogramma's geglobaliseerd en ontdaan van voorschriften m.b.t. toetsing en weging. Dit betekent dat de eindtermen minder nauw zijn omschreven, dat het begrip handelingsdelen niet meer in het examenprogramma voorkomt en dat er geen weging van de vaardigheden is voorgeschreven. Ook is een apart cijfer op de cijferlijst voor literatuur niet meer voorgeschreven. M.a.w. de school kan zelf bepalen of literatuur een apart vak wordt met een apart cijfer, of dat het als onderdeel bij iedere taal wordt getoetst en ook daar meetelt. De omvang van het examenprogramma is gelijk gebleven, d.w.z. 400 sbu op havo en 480 op vwo.

Bronnen:
- Aanpassing examens profielen havo/vwo, VO/BOB-98/52287 van 7 december 1998, Gele Katern 30b (16 december 1998), pagina 8
- Tijdelijke maatregelen profielen vwo/havo, 17 maart 2000, VO/BOB-2000/10.201, Gele Katern 9 (29 maart 2000), pagina 26.
- Examenprogramma 1998: www.cfi.nl >> vo >> thema's >> examenprogramma's havo/vwo
- Examenprogramma 2007: www.tweedefase-loket.nl/examenprogramma
- Syllabus Nederlands: http://www.eindexamen.nl/9336000/1/j9vvgodkvkzp4d4/vhaqm0cv7vys/f=/syl_ned-havovwo2006.pdf
- Handreiking voor het schoolexamen: http://www.slo.nl/themas/00104/Map7/Map2/

Moderne vreemde taal en letterkunde1 (havo), Frans1 (vwo) en Duits1 (vwo)

Tweede Fase Oude Regeling
Voor deze vakken geldt dat met ingang van augustus 2002 het examenprogramma dat in mei 1998 werd gepubliceerd is losgelaten. In een regeling die in mei 2002 is gepubliceerd in het Gele Katern is bepaald dat scholen met ingang van 1 augustus 2002 zelf een keuze mogen maken uit de te onderwijzen en in het (school)examen te toetsen vaardigheden. Eventueel kan de keuze ook 'op maat' van de leerling worden gemaakt. Dit biedt bijvoorbeeld een oplossing voor dyslectische leerlingen in het vwo, die immers volgens het examenprogramma verplicht waren het onderdeel leesvaardigheid te volgen en voor overstappers van 5 vwo naar 5 havo, die nu hun behaalde cijfer voor Frans1 of Duits1 mee kunnen nemen. Bovendien is in deze regeling vastgelegd dat het schoolexamen in de deelvakken Franse taal en letterkunde 1 en Duitse taal en letterkunde 1 vwo afgesloten wordt op een door de school te bepalen tijdstip voor de aanvang van het eerste tijdvak van het centraal examen. Dit was al geregeld in de tijdelijke maatregelen van maart 2000, maar deze tijdelijke regeling is nu omgezet in een definitieve.
In de regeling profielen 2003 is geregeld dat de verplichting om in het schoolexamen handelingsdelen op te nemen is vervallen. De school kan zelf bepalen of ze wel of niet handelingsdelen handhaaft.

Vernieuwde Tweede Fase
De zogenaamde deeltalen bestaan niet meer.

Bronnen:
- Regeling deeltalen, 7 mei 2002, VO/BOB-2002/16895, Gele Katern 13 (29 mei 2002), pagina 17
- Regeling profielen 2003, 15 mei 2003, VO/BOB-2003/16475, Gele Katern 14 (28 mei 2003), p. 15-17.
- Examenprogramma 1998: www.cfi.nl >> vo >> thema's >> examenprogramma's havo/vwo

Engels/Frans1,2/Duits1,2/Spaans/Russisch/Italiaans/Arabisch en Turks

Tweede Fase Oude Regeling
Voor deze talen geldt het examenprogramma dat in mei 1998 werd gepubliceerd. In december 1998 zijn er geen wijzigingen aangebracht, behalve dat het onderdeel Oriëntatie op studie en beroep van het handelingsdeel is vervallen. In de verlichtingsmaatregelen 2000 is bepaald dat de leerlingen weliswaar moeten voldoen aan de eindtermen/specificaties van het examenprogramma, maar dat een school tijdelijk een eigen selectie mag maken uit de activiteiten van het handelingsdeel en dus ook uit de eindtermen/ specificaties die alleen aan de orde zijn in het handelingsdeel. De activiteiten in het handelingsdeel kunnen worden beperkt tot één per taalvaardigheidsdomein. Met andere woorden: scholen hoeven alleen dat te doen in het handelingsdeel dat ze zelf redelijk achten binnen het gegeven aantal studielasturen. Echter, in de regeling profielen 2003 is nu geregeld dat de verplichting om in het schoolexamen handelingsdelen op te nemen is vervallen. De school kan zelf bepalen of ze wel of niet handelingsdelen handhaaft.

Vernieuwde Tweede Fase
De deeltalen bestaan niet meer, dus de toevoeging 1,2 na Frans en Duits verdwijnt. Formeel worden de namen van deze vakken ook gewijzigd, omdat het nu niet meer '(Franse) taal en letterkunde' is, maar '(Franse) taal en literatuur'. De omvang van het vak is meestal gelijk gebleven (Engels 360 sbu op havo en 400 sbu op vwo, de andere moderne vreemde talen 400 sbu op havo (was 360) en 480 sbu op vwo).
Het examenprogramma Moderne Vreemde talen 2007 is net zoals de andere examenprogramma's geglobaliseerd en ontdaan van voorschriften m.b.t. toetsing en weging. Dit betekent dat de eindtermen minder nauw zijn omschreven, dat het begrip handelingsdelen niet meer in het examenprogramma voorkomt en dat er geen weging van de vaardigheden is voorgeschreven. Ook is een apart cijfer op de cijferlijst voor literatuur niet meer voorgeschreven. M.a.w. de school kan zelf bepalen of literatuur een apart vak wordt met een apart cijfer, of dat het als onderdeel bij iedere taal wordt getoetst en ook daar meetelt.
Inhoudelijk is het examenprogramma niet gewijzigd. Wel zijn de niveauspecificaties aangepast aan het Europees Referentie Kader (ERK), een Europese standaard om niveau's van taalbeheersing in te delen. Officieel geldt deze niveau-indeling vanaf het centraal examen 2010 (havo) en 2011 (vwo).
In de syllabus voor het centraal examen Moderne vreemde talen van de CEVO opgesteld en de handreiking voor het schoolexamen van de SLO wordt hier uitegebreid op ingegaan.

Bronnen:
- Tijdelijke maatregelen profielen vwo/havo, 17 maart 2000, VO/BOB-2000/10.201, Gele Katern 9 (29 maart 2000), pagina 26.
- Regeling profielen 2003, 15 mei 2003, VO/BOB-2003/16475, Gele Katern 14 (28 mei 2003), p. 15-17.
- Examenprogramma 1998: www.cfi.nl >> vo >> thema's >> examenprogramma's havo/vwo
- Examenprogramma 2007: www.tweedefase-loket.nl/examenprogramma
- Syllabus moderne vreemde talen: http://www.eindexamen.nl/9336000/1/j9vvgodkvkzp4d4/vhaqlzn21pyp/f=/syl_mvt-havovwo2006.pdf
- Handreiking schoolexamen (Engels, Frans, Duits): www.slo.nl/themas/00104/map7/map2

Spaans/Russisch/Italiaans/Arabisch/Turks elementair

Tweede Fase Oude Regeling
Voor deze vakken geldt het examenprogramma dat in mei 1998 werd gepubliceerd. Noch de maatregelen van december 1998, noch de verlichtingsmaatregelen 2000, noch de aanpassing verlichtingsmaatregelen 2001 houden voor deze vakken wijzigingen in, afgezien van het vervallen van

het onderdeel Oriëntatie op studie- en beroep als handelingsdeel. Wel geldt ook voor deze talen de bepaling uit de regeling profielen 2003 dat de verplichting om in het schoolexamen handelingsdelen op te nemen is vervallen.

Vernieuwde Tweede Fase
Ook na 2007 kunnen er nog talen als startersvak of taal(elementair) worden aangeboden. Ook voor deze vakken geldt dat de naam is aangepast: het is niet langer '(..)taal en letterkunde (elementair)', maar '(..) taal en literatuur (elementair)'. De omvang op vwo is gelijk gebleven (480 sbu) en op havo met 40 uur afgenomen (van 360 naar 320 sbu).
Ook voor deze examenprogramma's geldt, dat er inhoudelijk geen wijzigingen zijn en dat alleen vormvoorschriften en voorschriften m.b.t. weging zijn geschrapt. Ook zijn de niveauspecificaties aangepast aan het Europees Referentie Kader (ERK).
Omdat de talen (elementair) met een schoolexamen worden afgesloten is er geen syllabus door de CEVO opgesteld. Wel wordt er een handreiking voor het schoolexamen door de SLO opgesteld: www.slo.nl (nog niet beschikbaar).

Bronnen:
- Regeling profielen 2003, 15 mei 2003, VO/BOB-2003/16475, Gele Katern 14 (28 mei 2003), p. 15-17.
- Examenprogramma 1998: www.cfi.nl >> vo >> thema's >> examenprogramma's havo/vwo
- Examenprogramma 2007: www.tweedefase-loket.nl/examenprogramma

Latijn, Grieks, Klassieke culturele vorming (KCV)

Tweede Fase Oude Regeling
Voor Latijn en Grieks geldt het examenprogramma dat in mei 1998 werd gepubliceerd.
In de verlichtingsmaatregelen van december 1998 is bepaald dat het onderdeel Oriëntatie op studie- en beroep als handelingsdeel is vervallen.
In de aanpassing verlichtingsmaatregelen 2001 is bepaald dat de verplichting tot een praktische opdracht is vervallen. De school mag kiezen voor één of meer praktische opdrachten. De weging van de praktische opdracht(en) in het cijfer van het schoolexamen is ten hoogste 40%.
In de regeling profielen 2003 is bepaald dat de stof die op het centraal examen wordt getoetst ook mag worden opgenomen in het schoolexamen.

De thema's voor het centraal examen klassieke taal en letterkunde in 2007 en 2008 :

	2007	2008
Latijnse taal en letterkunde	Epiek, kernauteur: Vergilius	Filosofisch proza, kernauteur: Seneca
Griekse taal en letterkunde	Tragedie, kernauteur: Euripides	Filosofisch proza, kernauteur: Plato

In november 2002 heeft de Cevo een regeling gepubliceerd, waarmee bestaande lijsten minimumtaalkennis klassieke talen worden ingetrokken en vervangen door nieuwe lijsten. Deze lijsten zijn toegezonden aan alle scholen die Latijn en Grieks verzorgen en ook te vinden op www.eindexamen.nl.

Ook voor kcv geldt dat in de verlichtingsmaatregelen van december 1998 is bepaald dat het onderdeel Oriëntatie op studie- en beroep als handelingsdeel is vervallen. In de verlichtingsmaatregelen 2000 is het aantal verplichte praktische opdrachten op één gesteld. In de aanpassing verlichtingsmaatregelen 2001 is de weging van de praktische opdracht(en) in het cijfer van het schoolexamen op tenminste 20% en maximaal 40% bepaald. Door de regeling profielen 2003 vervalt bij kcv de verplichting om in het schoolexamen handelingsdelen op te nemen en als de school er wel voor kiest vervalt in ieder geval de verplichting om hierover een notitie te schrijven. Ook wordt het in de eindtermen 1 en 2 opgenomen voorschrift omtrent de vier cultuurdomeinen waarop kcv betrekking heeft vervangen door het voorschrift dat de school tenminste vier domeinen kiest uit vijf. De vijf domeinen zijn de bestaande vier plus filosofie.
Kcv wordt in tegenstelling tot ckv1 beoordeeld met een cijfer.

Vernieuwde Tweede Fase
De naam van de klassieke talen wijzigt net zoals die bij de moderne vreemde van '(..) taal en letterkunde' in (..) taal en literatuur. Ook de omvang van vak wijzigt van 480 sbu naar 600 uur. Inhoudelijk wijzigt er niet of nauwelijks iets, behalve dat ieder vormvoorschrift voor de toetsing in het schoolexamen en bijbehorende weging is geschrapt. Er worden geen aparte syllabi voor het centraal examen door de CEVO opgesteld voor het examenprogramma 2007, omdat 'het systeem' bij de klassieke talen niet wijzigt. Ieder jaar werd er al in een aparte regeling aangegeven en beschreven wat er in het centraal examen wordt getoetst. Dat blijft ook in de toekomst het geval.
Ook het examenprogramma KCV is inhoudelijk niet wezenlijk gewijzigd. Wel geldt ook voor dit examenprogramma dat het is ontdaan dan van vormvoorschriften voor de toetsing en van wegingsvoorschriften.
Nieuw is ook dat scholen zelf kunnen kiezen of ze KCV apart aanbieden of integreren in de klassieke talen. Als ze het als apart vak aanbieden resulterend in een apart cijfer voor KCV wordt dit voor de slaag/zakbeslissing opgenomen in het combinatiecijfer. Als KCV wordt geïntegreerd in de klassieke talen, weegt het mee in het schoolexamencijfer voor de klassieke taal. Hoe zwaar het dan meetelt, wordt door de school bepaald.

Bronnen:
- Aanpassing examens profielen havo/vwo, VO/BOB-98/52287 van 7 december 1998, Gele Katern 30b (16 december 1998), pagina 13.
- Tijdelijke maatregelen profielen vwo/havo, VO/BOB-2000/10.201 van 17 maart 2001, Gele Katern 9 (29 maart 2000), pagina 34.
- Aanpassing verlichtingsmaatregelen profielen havo/vwo, VO/BOB/2001/28277 van 5 juli 2001, Gele Katern 18a, deel 2 (25 juli 2001), pagina 82 –85.
- Regeling explicitering examenstof klassieke talen, aardrijkskunde en maatschappijleer havo en vwo, CEVO-02-1322 van 23 oktober 2002, Gele Katern 25/26 (13 november 2002), p. 14-15.
- Regeling profielen 2003, 15 mei 2003, VO/BOB-2003/16475, Gele Katern 14 (28 mei 2003), p. 15-17.
- Thema's centraal examen klassieke taal en letterkunde 2007, Gele Katern 7 van 4 mei 2005, p. 29
- Thema's centraal examen klassieke taal en letterkunde 2008, CEVO-06.1033 van 30 mei 2006, Staatscourant 107 van 6 juni 2006
- Examenprogramma 1998: www.cfi.nl >> vo >> thema's >> examenprogramma's havo/vwo
- Examenprogramma 2007: www.tweedefase-loket.nl/examenprogramma
- Handreiking schoolexamen: http://www.slo.nl/themas/00104/map7/map2/

Fries

Tweede Fase Oude Regeling
Het examenprogramma voor Fries (vwo en havo) werd in juli 1998 vastgesteld. De verlichtingsmaatregelen van december 1998 betekenden alleen het vervallen van Oriëntatie op studie en beroep als handelingsdeel. De verlichtingsmaatregelen van maart 2000 betekenden voor Fries een facultatieve wijziging: het aantal te lezen werken en de daarbij gestelde voorwaarden blijven gehandhaafd, maar het aanleggen van een leesdossier is niet langer verplicht.
Met de regeling profielen 2003 werd het resterende handelingsdeel (schrijfvaardigheid c.q. het samenstellen van een schrijfdossier) als verplichting afgeschaft.

Vernieuwde Tweede Fase
Behalve dat de officiële naam is aangepast aan het gebruik in praktijk (literatuur i.p.v. letterkunde) is het examenprogramma niet wezenlijk gewijzigd.

Bronnen:
- Regeling examenprogramma's profielen vwo/havo Fries, VO/BOB-1998/29629 van 9 juli 1998, Gele Katern 17b (22 juli 1998), pagina 45-46.
- Tijdelijke maatregelen profielen vwo/havo, 17 maart 2000, VO/BOB-2000/10.201, Gele Katern 9 (29 maart 2000), pagina 26.
- Regeling profielen 2003, 15 mei 2003, VO/BOB-2003/16.475, Gele Katern 14 (28 mei 2003), p. 15-17.
- Examenprogramma 1998: www.cfi.nl >> vo >> thema's >> examenprogramma's havo/vwo
- Examenprogramma 2007: www.tweedefase-loket.nl/examenprogramma

- Handreiking schoolexamen: http://www.slo.nl/themas/00104/map7/map2/

Natuurwetenschappelijke vakken

Algemene natuurwetenschappen (ANW)

Tweede Fase Oude Regeling
Via de decembermaatregelen zijn er zowel voor havo als vwo wijzigingen in het in mei 1998 vastgestelde programma aangebracht.
- Het gehele handelingsdeel vervalt als verplichting: de school maakt zelf uit of het handelingsdeel deel uitmaakt van het schoolexamen.
- Elke school kan er zelf voor kiezen een deel van de inhoudelijke eindtermen in het schoolexamen niet aan de orde te laten komen. Dat betreft ten hoogste twee subdomeinen uit twee verschillende domeinen uit de domeinen C, D, E en F.
Dit laatste punt is in de verlichtingsmaatregelen 2000 aangescherpt c.q. opgerekt door te bepalen dat voorlopig niet aan alle eindtermen behoeft te worden voldaan als dat binnen het gegeven aantal studielasturen (nog) niet mogelijk blijkt. Tevens is het aantal verplichte praktische opdrachten beperkt tot één. De school mag kiezen voor twee opdrachten. In de aanpassing verlichtingsmaatregelen 2001 is bepaald dat de weging van de praktische opdrachten in het cijfer van het schoolexamen tenminste 25% en ten hoogste 50% is.

Vernieuwde Tweede Fase
Het examenprogramma is op vwo ingekrompen tot 120 sbu (was 200) en op havo staat het niet meer verplicht in het gemeenschappelijk deel. Wel kan het gekozen c.q. verplicht gesteld worden in het geheel vrije deel van de havo, als een extra examenvak. Het cijfer kan dan meetellen in het combinatiecijfer. Er is voor havo en vwo één examenprogramma opgesteld, waarin de volgende zinsnede is opgenomen:
"Dit examenprogramma is ook van toepassing op het havo, waar de school voor havo ervoor kiest om algemene natuurwetenschappen als afzonderlijk vak in het eindexamen op te nemen, met dien verstande dat voor het havo een selectie kan worden gemaakt uit de examenstof. De domeinen A en B behoren altijd tot de examenstof."

Bronnen:
- Regeling aanpassing examens profielen vwo/havo, VO/BOB/98/52287 van 7 december 1998, Gele Katern 30b (16 december 1998), pagina 10.
- Tijdelijke maatregelen profielen vwo/havo, 17 maart 2000, VO/BOB-2000/10.201, Gele Katern 9 (29 maart 2000), pagina 27.
- Aanpassing verlichtingsmaatregelen profielen havo/vwo, VO/BOB/2001/28277 van 5 juli 2001, Gele Katern 18a, deel 2 (25 juli 2001), pagina 82 –85.
- Examenprogramma 1998: www.cfi.nl >> vo >> thema's >> examenprogramma's havo/vwo
- Examenprogramma 2007: www.tweedefase-loket.nl/examenprogramma
- Handreiking schoolexamen: http://www.slo.nl/themas/00104/map7/map2/

Natuurkunde

Tweede Fase Oude Regeling
Via de decembermaatregelen, de verlichtingsmaatregelen 2000 en de aanpassing verlichtingsmaatregelingen 2001 zijn er zowel voor havo als vwo wijzigingen in het in mei 1998 vastgestelde programma aangebracht. Het resultaat is uiteindelijk het volgende:
- Oriëntatie op vervolgopleidingen en beroepsperspectieven vervalt als handelingsdeel (december 1998).
- De leerling die examen doet in het profiel Natuur en Techniek of Natuur en Gezondheid hoeft slechts voor één van de drie vakken (natuurkunde, scheikunde, biologie) een kortdurend practicum uit te voeren (december 1998).
- Voor de leerling die natuurkunde, scheikunde of biologie in het vrije deel volgt, vervalt de practicum-verplichting (december 1998).
- Het aantal verplichte praktische opdrachten is één. De school mag kiezen voor meer praktische opdrachten. Het practicum is een praktische opdracht (2000 en 2001).

- De weging van de praktische opdrachten bepalen voor ten minste 20% en ten hoogste 40% het cijfer van het schoolexamen (2001).

De Cevo heeft voor de centrale examens natuurkunde 1 en natuurkunde 1,2 een aantal (sub)domeinen buiten werking gesteld (zie overzicht hieronder). Deze domeinen hoeven op grond van de aanpassing verlichtingsmaatregelen 2001 ook niet in het schoolexamen aan de orde gesteld te worden.

Cevo-uitsluitingen

	2007, 2008 en 2009
Havo natuurkunde 1	Subdomein C1, Beeld en geluid waarnemen (22-27)
Havo natuurkunde 1,2	Subdomein C2, Eigen trillingen en golven (28-33)
Vwo natuurkunde 1	Subdomein E4, Elektromagnetisch spectrum (60-62)
Vwo natuurkunde 1,2	Subdomein E4, Elektromagnetisch spectrum (60-62)

Vernieuwde Tweede Fase
Het nieuwe examenprogramma van natuurkunde is gebaseerd op het oude, nu geldende. Wel is er inmiddels een vernieuwingscommissie natuurkunde geïnstalleerd, maar de verwachting is dat een ècht nieuw programma op z'n vroegst per 2010 kan worden ingevoerd. Wel is het programma geglobaliseerd en ontdaan van voorschriften m.b.t. toetsing en weging. Het aantal uren is kleiner gerekend vanuit natuurkunde 1,2 (op havo van 440 naar 400, op vwo van 520 naar 480), maar aanzienlijk groter gerekend vanuit natuurkunde 1 (op havo van 240 naar 400 en op vwo van 360 naar 480). Het is profielvak in NT, profielkeuzevak in NG en keuze-examenvak bij de andere profielen. Wordt bij de meeste vakken circa 60% van de stof in het centraal examen getoetst, bij natuurkunde is dat 75%.

Bronnen:

- Aanpassing examens profielen havo/vwo, VO/BOB-98/52287 van 7 december 1998, Gele Katern 30b (16 december 1998), pagina 10-11.
- Tijdelijke maatregelen profielen vwo/havo, 17 maart 2000, VO/BOB-2000/10.201, Gele Katern 9 (29 maart 2000), pagina 29.
- Aanpassing verlichtingsmaatregelen profielen havo/vwo, VO/BOB/2001/28277 van 5 juli 2001, Gele Katern 18a, deel 2 (25 juli 2001), pagina 82 –85.
- www.examenblad.nl >> havo >> natuurkunde >> Regeling aanwijzing niet c.e.-stof profielen 2004 en 2005 (natuurkunde havo 11 september 2002 ingevoegd; officieel opgenomen in september mededeling 2003, CEVO-03-00574 van 30 september 2003, Gele Katern 22/23 (8 oktober 2003), pagina 27 e.v.).
- Regeling aanwijzing niet centrale examenstof profielen 2006 en 2007, CEVO-03.00595, 27 januari 2004, Gele Katern 3 (11 februari 2004), p. 23-28
- Regeling aanwijzing niet c.e.-stof profielen 2008 en 2009, CEVO-05.730 van 1 oktober 2005, Staatscourant 198 van 12 oktober 2005.
- Examenprogramma 1998: www.cfi.nl >> vo >> thema's >> examenprogramma's havo/vwo
- Examenprogramma 2007: www.tweedefase-loket.nl/examenprogramma
- Syllabus natuurkunde havo: http://www.eindexamen.nl/9336000/1/j9vvgodkvkzp4d4/vhaqlzvrtkyq/f=/syl_na-havo2006.pdf
- Syllabus natuurkunde vwo: http://www.eindexamen.nl/9336000/1/j9vvgodkvkzp4d4/vhaqm07q8gyr/f=/syl_na-vwo2006.pdf
- Handreiking schoolexamen: http://www.slo.nl/themas/00104/map7/map2/

Scheikunde

Tweede Fase Oude Regeling
Via de decembermaatregelen, de verlichtingsmaatregelen 2000 en de aanpassing verlichtingsmaatregelingen 2001 zijn er zowel voor havo als vwo wijzigingen in het in mei 1998 vastgestelde programma aangebracht. Het resultaat is uiteindelijk het volgende:
- Oriëntatie op vervolgopleidingen en beroepsperspectieven vervalt als handelingsdeel (december 1998).
- De leerling die examen doet in het profiel Natuur en Techniek of Natuur en Gezondheid hoeft slechts voor één van de drie vakken (natuurkunde, scheikunde, biologie) een kortdurend practicum uit te voeren (december 1998).
- Voor de leerling die natuurkunde, scheikunde of biologie in het vrije deel volgt, vervalt de practicum-verplichting (december 1998).
- Het aantal verplichte praktische opdrachten is één. De school mag kiezen voor meer praktische opdrachten. Het practicum is een praktische opdracht (2000 en 2001).
- De weging van de praktische opdrachten bepalen voor ten minste 20% en ten hoogste 40% het cijfer van het schoolexamen (2001).

De Cevo heeft voor de centrale examens scheikunde een aantal (sub)domeinen buiten werking gesteld (zie overzicht hieronder). Deze domeinen hoeven op grond van de aanpassing verlichtingsmaatregelen 2001 ook niet in het schoolexamen aan de orde gesteld te worden.

Cevo-uitsluitingen havo

2007 en 2008
- Subdomein B1: Toepassingen anorganisch (1-2) - Subdomein C1: Toepassingen van synthetische polymeren (14-16) Uit subdomein C3: Structuren van koolstofverbindingen (41 en 43; de andere eindtermen kunnen wel aan de orde komen, met de volgende aantekeningen: Van eindterm 38 wordt bij examinering niet verder gegaan dan structuurformules vor verbindingen met een onvertakte keten en hoogstens één karakteristerieke groep (dus bijvoorbeeld geen diënen en diolen). Van eindterm 39 wordt niet verder gegaan dan koolstofverbindingen met een onvertakte keten en hooogstens één karakteristieke groep (dus geen esters, maar bijvoorbeeld wel 2-propanol en 2-chloorpropaan, naaer niet 2-methylpropaan). Het proces van polymerisatie moet wel gekend worden. - Subdomein D3: Structuren van biochemische stoffen (53-56; i.v.m. organische naamgeving) Subdomein E3: Evenwichten (68-71).In verband hiermee worden ook over de eindtermen 61, 67, 83, 92 en 96 geen vragen gesteld, zal wat betreft de eindtermen 89, 90 en 95 de vraagstelling geen betrekking hebben op zwakke zuren en zwakke basen en zal bij eindterm 95 ook niet naar buffers worden gevraagd. Tenslotte wordt ana eindterm 99 toegevoegd: gebruikmakend van de betrekking pH + pOH = 14,00 (bij 298K). N.B. in reactievergelijkingen geen verschil maken tussen oplossingen van sterke en zwakke zuren en oplossingen van sterke en zwakke basen. - Subdomein G1: toepassingen (85 en 86) - Subdomein H1: Toepassingen (100-105)

N.B. In 2009 wordt er nog een havo-bezemexamen Tweede Fase Oude Regeling afgenomen; de Cevo-uitsluitingen zullen waarschijnlijk gelijk zijn aan die van 2008.

Cevo-uitsluitingen vwo

	2007	2008	2009
Scheikunde 1 vwo	Van domein B Stoffen, structuur en binding de subdomeinen Toepassingen, processen/ reacties, Atoombouw en periodiek systeem, Bindingstypen en eigenschappen (1-25), voorzover behorend tot het programma van scheikunde 1. (zelfde als in 2004).	Van Domein E, Kenmerken van reacties subdomein E2, Energetische effecten; Van Domein F, Chemische techniek, subdomein F1, Het maken van stoffen; Van Domein G, Zuren en Basen, de subdomeinen G1 Toepassingen en G2 Onderzoek.	Van domein B Stoffen, structuur en binding de subdomeinen Toepassingen, processen/ reacties, Atoombouw en periodiek systeem, Bindingstypen en eigenschappen (1-25), voorzover behorend tot het programma van scheikunde 1. (zelfde als in 2004).
Scheikunde1,2 vwo	Van Domein B, Stoffen, structuur en binding de subdomeinen Toepassingen, Processen/ reacties en Atoombouw en periodiek systeem (1-11) (zelfde als in 2004).	Van Domein G, Zuren en Basen, de subdomeinen G1 Toepassingen en G2 Onderzoek.	Van Domein B, Stoffen, structuur en binding de subdomeinen Toepassingen, Processen/ reacties en Atoombouw en periodiek systeem (1-11) (zelfde als in 2004).

N.B. In 2010 wordt er nog een vwo-bezemexamen Tweede Fase Oude Regeling afgenomen; de Cevo-uitsluitingen zullen waarschijnlijk gelijk zijn aan die van 2009.

Vernieuwde Tweede Fase
Hoewel er al een paar jaar een vernieuwingscommissie scheikunde actief is (commissie van Koten), is er nog niet sprake van een echt nieuw examenprogramma scheikunde. De commissie heeft haar werkzaamheden in eerste instantie gericht op de derde klas. De bedoeling is dat het èchte nieuwe programma geleidelijk wordt ingevoerd. Het examenprogamma scheikunde dat geldt voor het cohort dan in 2007 in de 4e klas zit, is gebaseerd op het oude programma. Wel is het programma geglobaliseerd en ontdaan van voorschriften m.b.t. toetsing en weging. De omvang is op havo met 40 uur toegenomen (van 280 naar 320) en op vwo is de omvang gerekend vanuit scheikunde 1,2 met 80 uur afgenomen (van 520 naar 440) en gerekend vanuit scheikunde 1 met 40 uur toegenomen (van 400 naar 440). Het is profielvak in NT en NG en keuze-examenvak in het vrije deel bij de andere profielen.

Bronnen:

- Aanpassing examens profielen havo/vwo, VO/BOB-98/52287 van 7 december 1998, Gele Katern 30b (16 december 1998), pagina 10-11.
- Tijdelijke maatregelen profielen vwo/havo, 17 maart 2000, VO/BOB-2000/10.201, Gele Katern 9 (29 maart 2000), pagina 30.
- Aanpassing verlichtingsmaatregelen profielen havo/vwo, VO/BOB/2001/28277 van 5 juli 2001, Gele Katern 18a, deel 2 (25 juli 2001), pagina 82 –85.
- Regeling aanwijzing niet centrale examenstof profielen 2006 en 2007, CEVO-03-00595 van 27 januari 2004, Gele Katern 3 (11 februari 2004), pagina 23-28.
- Regeling aanwijzing niet c.e.-stof profielen 2008 en 2009, CEVO-05.730 van 1 oktober 2005, Staatscourant 198 van 12 oktober 2005.
- Examenprogramma 1998: www.cfi.nl >> vo >> thema's >> examenprogramma's havo/vwo
- Examenprogramma 2007: www.tweedefase-loket.nl/examenprogramma
- Syllabus scheikunde vwo: http://www.eindexamen.nl/9336000/1/j9vvgodkvkzp4d4/vhaqm0jx5jyt/f=/syl_sk-vwo2006.pdf

- Syllabus scheikunde havo: http://www.eindexamen.nl/9336000/1/j9vvgodkvkzp4d4/vhaqm0scanyu/f=/syl_sk-havo2006.pdf
- Handreiking SLO: http://www.slo.nl/themas/00104/map7/map2/

Biologie

Tweede Fase Oude Regeling
Via de decembermaatregelen, de verlichtingsmaatregelen 2000 en de aanpassing verlichtingsmaatregelingen 2001 zijn er zowel voor havo als vwo wijzigingen in het in mei 1998 vastgestelde programma aangebracht. Het resultaat is uiteindelijk het volgende:
- Oriëntatie op vervolgopleidingen en beroepsperspectieven vervalt als handelingsdeel (december 1998).
- De leerling die examen doet in het profiel Natuur en Techniek of Natuur en Gezondheid hoeft slechts voor één van de drie vakken (natuurkunde, scheikunde, biologie) een kortdurend practicum uit te voeren (december 1998).
- Voor de leerling die natuurkunde, scheikunde of biologie in het vrije deel volgt, vervalt de practicum-verplichting (december 1998).
- Het aantal verplichte praktische opdrachten is één. De school mag kiezen voor meer praktische opdrachten. Het practicum is een praktische opdracht (2000 en 2001).
- De praktische opdrachten bepalen voor ten minste 20% en ten hoogste 40% het cijfer van het schoolexamen. Bij het deelvak biologie 1 op het vwo is dit tenminste 20% en ten hoogste 30% (2000 en 2001).

De Cevo heeft voor de centrale examens biologie een aantal (sub)domeinen buiten werking gesteld (zie overzicht hieronder). Deze domeinen hoeven op grond van de aanpassing verlichtingsmaatregelen 2001 ook niet in het schoolexamen aan de orde gesteld te worden.

Cevo-uitsluitingen

		2008	2009	2010
Havo Biologie	- Subdomein B3 Cellen van planten en dieren (15 t/m 20) - Subdomein C3 Deling groei en ontwikkeling van cellen (49 t/m 56) - Subdomein E5 Regeling van lichaamsfuncties bij de mens (140 t/m 157)	- Subdomein B3 Cellen van planten en dieren (15 t/m 20) - Subdomein C2 Voortplanting, groei en ontwikkeling van de mens (34-48) - Subdomein C3 Deling groei en ontwikkeling van cellen (49 t/m 56) - Subdomein E5 Regeling van lichaamsfuncties bij de mens (140 t/m 157)	Alleen van toepassing voor het bezemexamen; waarschijnlijk gelijk aan 2008.	n.v.t.
Vwo Biologie1,2	- Subdomein B2: Structuren van soort en populatie (7 t/m 13) - Subdomein B3: Structuren van organismen (14 t/m 17) - Subdomein D2: Metabolisme van planten (84 t/m 96)	Zie 2007	Zie 2007	Alleen van toepassing voor het bezemexamen; waarschijnlijk gelijk aan 2009.

Vernieuwde Tweede Fase
Het examenprogramma biologie is gebaseerd op het oude programma biologie (havo) en biologie1,2 (vwo). Wel is het programma geglobaliseerd en ontdaan van voorschriften m.b.t. toetsing en weging. De omvang is op havo uitgebreid van 320 naar 400 uur en op vwo gelijk gebleven (480 uur). Het is een profielvak in NG, profielkeuzevak in NT en keuze-examenvak bij alle profielen.

Bronnen:

- Aanpassing examens profielen havo/vwo, VO/BOB-98/52287 van 7 december 1998, Gele Katern 30b (16 december 1998), pagina 10-11.
- Tijdelijke maatregelen profielen vwo/havo, 17 maart 2000, VO/BOB-2000/10.201, Gele Katern 9 (29 maart 2000), pagina 31.
- Aanpassing verlichtingsmaatregelen profielen havo/vwo, VO/BOB/2001/28277 van 5 juli 2001, Gele Katern 18a, deel 2 (25 juli 2001), pagina 82 –85.
- Regeling aanwijzing niet centrale examenstof profielen 2006 en 2007, CEVO-03-00595 van 27 januari 2004, Gele Katern 3 (11 februari 2004), pagina 23-28.
- Regeling aanwijzing niet c.e.-stof profielen 2008 en 2009, CEVO 05.730 van 1 oktober 2005, Staatscourant 198 van 12 oktober 2005.
- Examenprogramma 1998: www.cfi.nl >> vo >> thema's >> examenprogramma's havo/vwo
- Examenprogramma 2007: www.tweedefase-loket.nl/examenprogramma
- Syllabus biologie vwo: http://www.eindexamen.nl/9336000/1/j9vvgodkvkzp4d4/vhaqli7lofnr/f=/syl_bio-vwo2006.pdf
- Syllabus biologie havo: http://www.eindexamen.nl/9336000/1/j9vvgodkvkzp4d4/vhaqlhvgvwkw/f=/syl_bio-havo2006.pdf
- Handreiking SLO: http://www.slo.nl/themas/00104/map7/map2/

Wiskunde

Wiskunde A/wiskunde C

Tweede Fase Oude Regeling
Voor het vak Wiskunde A, zowel A1 als A1,2 zijn zowel via de decembermaatregelen als via de verlichtingsmaatregelen 2000 als via de aanpassing verlichtingsmaatregelen 2001 zowel voor havo als vwo wijzigingen aangebracht. In de verlichtingsmaatregelen 2000 was ook opgenomen een tussentijdse maatregel uit juni 1999, waarin werd bepaald dat bepaalde onderdelen uit het examenprogramma geschrapt werden. Het eindresultaat is als volgt:

	Aantal verplichte po's	Weging po in cijfer schoolexamen	Vervallen (sub)domeinen/eindtermen
Havo wiskunde A1	Één	Tenminste 20%, ten hoogste 30%	-
Havo wiskunde A1,2	Één	Tenminste 20%, ten hoogste 40%	-
Vwo wiskunde A1	Één	Tenminste 20%, ten hoogste 40%	Domein Bg: functies en grafieken: - eindterm 3 - in eindterm 10: rekenregels voor logaritmen (die voor machten wordt gehandhaafd) - eindterm 13 Domein Cg: Discrete analyse: - eindtermen 23 en 24 Domein Fa: Statistiek en kansrekening: - het subdomein Het toetsen van hypothesen (eindterm 147 t/m 150); de school kan - indien zij dit wenselijk acht - deze eindtermen wel (in gewijzigde vorm) toetsen in het schoolexamen.

Vwo wiskunde A1,2	Één	Tenminste 20%, ten hoogste 40%	Domein Bg: functies en grafieken: - eindterm 3 - in eindterm 10: rekenregels voor logaritmen (die voor machten wordt gehandhaafd) - eindterm 13 Domein D(g): Meetkunde: Het subdomein ruimtelijke objecten

Hierbij komen nog de onderdelen die door de Cevo zijn aangewezen om niet in het centraal examen getoetst te worden. Op grond van de regeling aanpassing verlichtingsmaatregelen 2001 hoeven deze onderdelen ook niet per se in het schoolexamen getoetst te worden.

Cevo-uitsluitingen

	2007	2008	2009	2010
Havo wiskunde A1,2	Domein F: Toegepaste analyse, subdomein F3: Bundels van grafieken en 3-dimensionale grafieken (71-72) Domein G: De binomiale verdeling, subdomein G3: De binomiale verdeling (87-90)	Zie 2007	Alleen van toepassing voor het bezemexamen; waarschijnlijk gelijk aan 2007 en 2008.	n.v.t.
Vwo wiskunde A1	Domein Ea, Grafen en Matrices (109-121) (zelfde als in 2003)	Zie 2007	Zie 2007	Alleen van toepassing voor het bezemexamen; waarschijnlijk gelijk aan 2007, 2008 en 2009.
Vwo wiskunde A1,2	Domein Ea, Grafen en Matrices (109-121)(zelfde als in 2003)	Zie 2007	Zie 2007	

Vernieuwde Tweede Fase
De deelvakken bestaan niet meer. Het nieuwe examenprogramma Wiskunde A is gebaseerd op het oude programma wiskunde A1,2, het nieuwe examenprogramma wiskunde C vwo is gebaseerd op het oude programma wiskunde A1. Wel zijn de programma's geglobaliseerd en ontdaan van voorschriften m.b.t. toetsing en weging. N.B. Voor de havo bestaat er géén examenprogramma wiskunde C.
De omvang van de examenprogramma's is gewijzigd: op havo gerekend vanuit wiskunde A1,2 van 280 naar 320 uur, op vwo van 600 uur naar 520 uur.
Voor wiskunde C op vwo is meer uur gereserveerd dan voor wiskunde A1 (van 360 naar 480), niet omdat het programma groter zou zijn, maar omdat de CM leerlingen zo meer tijd krijgen om zich de stof eigen te maken. Het programma is dus niet zwaarder geworden.

Bronnen:

- Aanpassing examens profielen havo/vwo, VO/BOB-98/52287 van 7 december 1998, Gele Katern 30b (16 december 1998), pagina 9.
- Tijdelijke maatregelen profielen vwo/havo, 17 maart 2000, VO/BOB-2000/10.201, Gele Katern 9 (29 maart 2000), pagina 27-28.
- Aanpassing verlichtingsmaatregelen profielen havo/vwo, VO/BOB/2001/28277 van 5 juli 2001, Gele Katern 18a, deel 2 (25 juli 2001), pagina 82 –85.
- Regeling aanwijzing niet centrale examenstof profielen 2006 en 2007, CEVO-03-00595 van 27 januari 2004, Gele Katern 3 (11 februari 2004), pagina 23-28.
- Regeling aanwijzing niet c.e.-stof profielen 2008 en 2009, CEVO 05.730 van 1 oktober 2005, Staatscourant 198 van 12 oktober 2005.

- Examenprogramma 1998: www.cfi.nl >> vo >> thema's >> examenprogramma's havo/vwo
- Examenprogramma 2007: www.tweedefase-loket.nl/examenprogramma
- Syllabus wiskunde A vwo: http://www.eindexamen.nl/9336000/1/j9vvgodkvkzp4d4/vhbzcqa3shz9/f=/syl_wisa-vwo2006.pdf
- Syllabus wiskunde A havo: http://www.eindexamen.nl/9336000/1/j9vvgodkvkzp4d4/vhbzcsin32zc/f=/syl_wisa-havo2006.pdf
- Syllabus wiskunde C: http://www.eindexamen.nl/9336000/1/j9vvgodkvkzp4d4/vhbzcsd5nbzb/f=/syl_wisc-vwo2006.pdf
- Handreiking schoolexamen: http://www.slo.nl/themas/00104/map7/map2/

Wiskunde B

Tweede Fase Oude Regeling
Voor het vak Wiskunde B, zowel B1 als B1,2 zijn zowel via de decembermaatregelen als via de verlichtingsmaatregelen 2000 als via de aanpassing verlichtingsmaatregelen 2001 zowel voor havo als vwo wijzigingen aangebracht. Het eindresultaat is als volgt:

	Aantal verplichte po's	Weging po in cijfer schoolexamen	Vervallen onderdelen
Havo wiskunde B1	één	tenminste 20%, ten hoogste 40%	-
Havo wiskunde B1,2	één	tenminste 20%, ten hoogste 40%	-
Vwo wiskunde B1	één	tenminste 20%, ten hoogste 40%	Voor het centraal examen vervalt domein Cb Continue dynamische modellen; dit domein komt wel in het schoolexamen aan de orde.
Vwo wiskunde B1,2	één	tenminste 20%, ten hoogste 40%	Voor het centraal examen vervalt domein Cb Continue dynamische modellen; dit domein komt wel in het schoolexamen aan de orde. Voor centraal examen èn schoolexamen vervallen: - uit het domein Gb Voortgezette meetkunde het subdomein Beginselen van de analytische meetkunde (140-144) en het subdomein Meetkundige plaatsen en kegelsneden (151-153) - uit het domein Hb Voorgezette analyse subdomein Sommeerbare rijen (167-169), Irrationele getallen (170-172) en Limieten en functies (173-175).

Hierbij komen voor havo wiskunde B1 en B1,2 nog de onderdelen die door de Cevo zijn aangewezen om niet in het centraal examen getoetst te worden. Op grond van de regeling aanpassing verlichtingsmaatregelen 2001 hoeven deze onderdelen ook niet per se in het schoolexamen getoetst te worden.

Cevo-uitsluitingen

	2007	2008	2009
Havo wiskunde B1	Subdomein E4, Periodieke functies (64-73; zelfde als in zie 2003)	Zie 2007	Alleen van toepassing voor het bezemexamen; waarschijnlijk gelijk aan 2007 en 2008
Havo wiskunde B1,2	subdomein H2, periodieke functies 2 (99-103)	Zie 2007	

Hoewel geen aanpassing van het examenprogramma is het wel handig om op deze plaats te wijzen op de bijzondere positie van enkele domeinen binnen de examenprogramma's havo Wiskunde B1 en B1,2.
Het centraal examen B1 heeft namelijk betrekking op de domeinen B, C, E en F; het schoolexamen heeft betrekking op de domeinen B, C, D, E en F. Domein D (Ruimtemeetkunde 1) behoort dus wel tot het schoolexamen, maar niet tot het centraal examen.
Het centraal examen Wiskunde B1,2 heeft betrekking op de domeinen B, D, E, G en H. Het schoolexamen heeft betrekking op de domeinen B, C, D, E, G en H. Domein C (Tellen en kansen) wordt dus wel in het schoolexamen getoetst, maar niet in het centraal examen.
Hetzelfde geldt voor het keuze-onderwerp (domein Fb) bij vwo wiskunde B1 en B1,2.

Vernieuwde Tweede Fase
Na besprekingen in de Tweede Kamer in februari 2006 is besloten om de programma's van wiskunde B groter te maken dan die van wiskunde A. Wiskunde B op vwo omvat 600 sbu i.p.v. 520 en wiskunde B op havo omvat 360 sbu i.p.v. de eerder voorgestelde 320 sbu. Ook als wiskunde B in NG, EM of CM wordt gekozen omvat het programma uiteraard 600 respectievelijk 360 sbu. Ook is toen afgesproken dat i.t.t. hoe het is geregeld bij de andere vakken 100% van de stof van wiskunde B in het centraal examen wordt getoetst. Het is dus niet zoals bij de andere vakken dat 60% van de stof in het centraal examen wordt getoetst en de overige 40% in ieder geval in het schoolexamen moet worden getoetst. Het examenprogramma is geglobaliseerd, maar door de Cevo zijn syllabi opgesteld, waarin meer gedetailleerd is uitgeschreven wat er wordt getoetst. Voor wiskunde B gaan deze syllabi dus over 100% van het examenprogramma.

Bronnen:

- Aanpassing examens profielen havo/vwo, VO/BOB-98/52287 van 7 december 1998, Gele Katern 30b (16 december 1998), pagina 9-10.
- Tijdelijke maatregelen profielen vwo/havo, 17 maart 2000, VO/BOB-2000/10.201, Gele Katern 9 (29 maart 2000), pagina 28-29.
- Aanpassing verlichtingsmaatregelen profielen havo/vwo, VO/BOB/2001/28277 van 5 juli 2001, Gele Katern 18a, deel 2 (25 juli 2001), pagina 82 –85.
- Regeling aanwijzing niet centraal examenstof profielen vwo en havo in 2002, Cevo-2000/879 van 6 juli 2000, Gele Katern 18b (26juli 2000), pagina 51-55.
- Regeling aanwijzing niet centrale examenstof profielen 2006 en 2007, CEVO-03-00595 van 27 januari 2004, Gele Katern 3 (11 februari 2004), pagina 23-28.
- Regeling aanwijzing niet c.e.-stof profielen 2008 en 2009, CEVO 05.730 van 1 oktober 2005, Staatscourant 198 van 12 oktober 2005.
- Examenprogramma 1998: www.cfi.nl >> vo >> thema's >> examenprogramma's havo/vwo
- Examenprogramma 2007: www.tweedefase-loket.nl/examenprogramma.
- Syllabus wiskunde B vwo: http://www.eindexamen.nl/9336000/1/j9vvgodkvkzp4d4/vhbzcs5z5mza/f=/syl_wisb-vwo2006.pdf
- Syllabus wiskunde B havo: http://www.eindexamen.nl/9336000/1/j9vvgodkvkzp4d4/vhbzcsse7xzd/f=/syl_wisb-havo2006.pdf
- Handreiking schoolexamen: http://www.slo.nl/themas/00104/Map7/Map2/

Kunstvakken

Culturele en kunstzinnige vorming 1 (CKV1)

Tweede Fase Oude Regeling
De decembermaatregelen hielden geen wijzigingen in voor ckv1. In de verlichtingsmaatregelen 2000 is bepaald dat voorlopig niet alle eindtermen aan de orde hoeven te komen als dat binnen het gegeven aantal studielasturen (nog) niet mogelijk blijkt. Wel moeten de eindtermen van het domein A 'Culturele activiteiten' in elk geval aan de orde komen. Daarbinnen kan het aantal culturele activiteiten worden beperkt.

Vernieuwde Tweede Fase
Het nieuwe examenprogramma CKV verschilt niet wezenlijk. De naam is gewijzigd, d.w.z. de '1' is er af. Op havo is de omvang ongewijzigd (120 sbu), op vwo is de omvang 40 uur minder (van 200 naar 160).

Bronnen:
- Tijdelijke maatregelen profielen vwo/havo, 17 maart 2000, VO/BOB-2000/10.201, Gele Katern 9 (29 maart 2000), pagina 27.
- Examenprogramma 1998: www.cfi.nl >> vo >> thema's >> examenprogramma's havo/vwo
- Examenprogramma 2007: www.tweedefase-loket.nl/examenprogramma
- Handreiking schoolexamen: http://www.slo.nl/themas/00104/Map7/Map2/

Culturele en kunstzinnige vorming 2, 3 (CKV2,3)/Kunst

Tweede Fase Oude Regeling
Per 1 augustus 1998 is er op een beperkt aantal scholen een experiment met het concept-programma voor ckv2,3 gestart. Dit experiment had onder andere tot doel te bekijken of zich eventueel problemen met het concept-programma zouden voordoen en in welke vorm het centraal examen kan worden afgenomen. Het examenprogramma voor ckv2,3 vwo en havo werd in mei 1999 vastgesteld. Van het concept-programma zijn enkele onderdelen vervallen. De vaststelling van het programma betekende tevens dat alle scholen konden besluiten in 1999 het profiel Cultuur en Maatschappij zijn definitieve invulling (met ckv2,3) te geven.
Scholen konden er echter ook voor kiezen het Overgangsprofiel Cultuur en Maatschappij aan te bieden. Het idee was dat ckv2,3 zo mogelijk vanaf schooljaar 2001-2002 verplicht zou worden ingevoerd en het overgangsprofiel per die datum afgeschaft. Echter, in de zomer van 2000 werd duidelijk dat het totale ontwikkelingstraject voor ckv2,3 zodanig verliep dat het vaststellen van een datum waarop het vak ckv2,3 voor alle scholen verplicht zou worden een (te) groot risico was. Tevens is toen bepaald dat het centraal examen ckv2 voorlopig vervangen zou worden door een schoolexamen. Inmiddels is bekend dat ckv2,3 nooit verplicht wordt ingevoerd en dat ckv2 tot en met 2008 (havo) en 2009 (vwo) met een schoolexamen afgesloten wordt. Voor deze schoolexamens worden wel dezelfde faciliteiten beschikbaar gesteld als voor een centraal examen. Dat wil zeggen, het Cito maakt onder verantwoordelijkheid van de Cevo examens op cd-rom (examen en herkansing) en er worden data vastgesteld waarop deze examens worden afgenomen. Voor 2007 zijn die data:
havo:- woensdag 28 maart 2007 en woensdag 25 april 2007
vwo:- donderdag 29 maart 2007 en donderdag 26 april 2007

Aanvangstijdstip 9.00 uur of later, zittingsduur: drie uren. De examens mogen ook later, maar zeker niet eerder dan de genoemde tijdstippen worden afgenomen. Scholen zijn niet verplicht aan dit cd-rom examen deel te nemen. De lijst met voor het centraal examen vastgestelde onderwerpen is dus nog wel zinvol en geldig, omdat dit de onderwerpen zijn die in het door het Cito geleverde cd-rom examen aan de orde komen en waarop het ckv2-schoolexamen sowieso betrekking moet hebben.
De beide onderwerpen betreffende de twintigste eeuw komen elk cd-rom-examen aan de orde. Het gaat om de volgende subdomeinen van domein C:
- cultuur van het moderne in de eerste helft van de 20e eeuw;
- massacultuur in de tweede helft van de 20e eeuw.
In juni 2004 is bekend gemaakt welke wisselende domeinen daarnaast in de cd-romexamens havo 2006-2008 (één domein) en vwo 2006-2009 (drie domeinen) aan de orde komen. In tabel (vanaf 2007):

Jaar	Havo	Vwo
2007	Hofcultuur in de zestiende en zeventiende eeuw	1. Cultuur van de kerk in de 11e tot en met de 14e eeuw 2. Hofcultuur in de 16e en 17e eeuw 3. Cultuur van romantiek en realisme in de 19e eeuw
2008	Cultuur van de kerk in de elfde tot en met veertiende eeuw	1. Cultuur van de kerk in de 11e tot en met de 14e eeuw 2. Burgerlijke cultuur van Nederland in de zeventiende eeuw 3. Cultuur van romantiek en realisme in de 19e eeuw
2009	Alleen van toepassing voor het bezemexamen	1. Cultuur van de kerk in de 11e tot en met de 14e eeuw 2. Burgerlijke cultuur van Nederland in de zeventiende eeuw 3. Cultuur van romantiek en realisme in de 19e eeuw

Vernieuwde Tweede Fase
Omdat de deelvakken vanaf 2007 niet meer bestaan, krijgt ckv2,3 een andere naam of eigenlijk vier andere namen. Vanaf 2007 heet het vak:
- ✓ Kunst (beeldende vormgeving),
- ✓ Kunst (muziek),
- ✓ Kunst (dans) en
- ✓ Kunst (drama).

Het is dan niet meer mogelijk alleen het praktische deel (voorheen ckv3) te kiezen als vak in het verplichte vrije deel. De deelvakken bestaan niet meer en bovendien zou dat deel te klein zijn, want het keuzevak in het vrije deel moet op havo minimaal 320 uur zijn en op vwo 440 uur. Wel is het mogelijk voor leerlingen CM die al een variant van Kunst in hun profieldeel hebben gekozen in het vrije deel een andere variant te kiezen. Het overlappende theoretische deel vervalt dan en wordt vervangen door meer praktijkgericht programma (op havo met een omvang van 120 uur, op vwo 160 uur). In het examenprogramma staat dit als volgt verwoord:
"Indien de kandidaat met het profiel cultuur en maatschappij het eindexamen aflegt in een van de vakken kunst (beeldende vormgeving, muziek, drama of dans) in het vrije deel om te voldoen aan de verplichting dat in dat vrije deel het eindexamen tenminste één vak omvat met een normatieve studielast van tenminste 440 (vwo)/ 320 (havo) studielasturen, en hij ook als onderdeel van het profieldeel reeds eindexamen aflegt in een van de vakken kunst (een andere variant), wordt het onderdeel kunst (algemeen) in het examen (en dus het centraal examen) vervangen door aanvullende verdiepende en/of verbredende onderdelen op het gebied van kunst in het schoolexamen met een normatieve studielast van ten minste 160 (vwo)/ 120 (havo) studielasturen, door het bevoegd gezag te bepalen. Er is dan dus geen centraal examen."

Inhoudelijk is het programma gebaseerd op de oude programma's ckv2,3. Wel is het programma geglobaliseerd en ontdaan van voorschriften m.b.t. toetsing en weging. De omvang op vwo is gelijk gebleven (480 sbu), op havo is de omvang met 40 sbu verkleind (van 360 naar 320).
Vanaf 2009 (havo) en 2010 (vwo) wordt Kunst met een centraal examen afgesloten, waarin de algemene theoretische stof wordt getoetst. Welke onderwerpen in het CE 2009 en 2010 worden getoetst is op dit moment (juli 2006) nog niet bekend.

Bronnen:

- Aanpassing examens profielen havo/vwo, VO/BOB-98/52287 van 7 december 1998, Gele Katern 30b (16 december 1998), pagina 13.
- Vaststelling examenprogramma culturele en kunstzinnige vorming 2,3 (ckv2,3) vwo/havo profiel, VO/BOB-1999/13741 van 19 april 1999, Gele Katern 14 (26 mei 1999), pagina 20-22.
- Verplichting ckv2,3 en examen CKV2 in 2001 en volgende jaren, VO/BOB/2000-24871 van 7 september 2000, Gele Katern nummer 20 (19 september 2000), pagina 19 en 20.
- Regeling centraal examen 2006, CEVO-04.700 van 17 juni 2004, Gele Katern 11/12 (7 juli 2004), pagina 30–56.

- Rooster voor de centrale examens van de eindexamens en de staatsexamens vwo, havo en vmbo in 2007, CEVO-05-886 van 12 december 2005, Staatscourant nummer 2 van 3 januari 2006.
- Examenprogramma 1999: www.cfi.nl >> vo >> thema's >> examenprogramma's havo/vwo
- Examenprogramma Kunst (algemeen en varianten): www.tweedefase-loket.nl/examenprogramma
- Syllabus Kunst (algemeen): http://www.eindexamen.nl/9336000/1/j9vvgodkvkzp4d4/vhaqljjrscnu/f=/syl_kunst_algemeen-havovwo2006.pdf
- Handreiking schoolexamen: http://www.slo.nl/themas/00104/Map7/Map2/

Traditionele kunstvakken (oude stijl)

Omdat ckv2,3 nooit verplicht is ingevoerd, spelen de oude of traditionele kunstvakken nog steeds een rol binnen de tweede fase. Ook binnen de Vernieuwde Tweede Fase blijft het mogelijk de traditionele kunstvakken aan te bieden. Hiervoor zijn nieuwe examenprogramma's opgesteld (zie onder *Vernieuwde Tweede Fase*).

Beeldende vakken (Tehatex oude stijl)

Voor de examens vanaf 2003 wordt er zowel wat havo als vwo betreft aangesloten bij ckv2, zowel inhoudelijk door domein B van het ckv2 programma als invalshoek te kiezen als in opzet door meer vragen op te nemen die een appèl doen op tweede fase vaardigheden, zoals omgaan met bronnenmateriaal.

Voor havo geldt het programma zoals vastgesteld op 18 augustus 1982. Bij het centraal examen is het onderscheid tussen een algemeen deel en vakspecifiek deel te vervallen. Sinds 2003 hebben de beeldende vakken hetzelfde centraal examen. Er zijn dus geen specifieke delen meer voor tekenen, handenarbeid en textiele werkvormen. Het examen bestaat vanaf 2003 uit twee katernen afbeeldingen en één vragenboekje met 40 tot 45 vragen. Het centraal examen heeft betrekking op de periode van het Romaans tot heden, met nadruk op de periode vanaf 1850. In het centraal examen 2007 zal uit de periode vóór 1850 aandacht worden besteed aan de Barok en de Romantiek. Het centraal examen 2007 is gericht op 'licht' in de beeldende kunst, vormgeving en architectuur.

Voor vwo geldt het programma zoals opgenomen in OenW Regelingen nummer 14 van 2 juni 1993. Het centraal examen op vwo oude stijl blijft bestaan uit een centraal praktisch examen en een centraal schriftelijk examen. Het thema voor 2007 is 'Kunst, kennis, kunde II. Raakvlakken tussen kunst, wetenschap en techniek'.Het thema is uitgewerkt in de bundel 'Kunst, kennis en kunde II', die ook heeft gegolden voor het centraal examen van 2004. De prijs van de bundel is € 14,50 (exclusief btw en verzendkosten). Bestellingen, onder vermelding van artikelnummer 59180, zijn vanaf medio juni 2006 te plaatsen bij de klantenservice van het Cito; telefonisch 026 - 352111, per fax: 026 - 3521356, per mail: klantenservice@citogroep.nl of via de website: http://winkelvo.citogroep.nl.
Het thema voor het centraal schriftelijk examen tehatex in 2008 is Utopia, hetzelfde thema als in 2006. De probleemstellingen en stofbeperkingen naar aanleiding van dit thema zijn bekend gemaakt in juni 2005 en voor het examen 2008 kan dezelfde bundel gebruikt worden als voor het examen 2006.

Muziek (oude stijl)

Hiervoor geldt zonder nadere wijzigingen en aanvullingen het examenprogramma muziek zoals dat is vastgesteld op 10 oktober februari 1978 (havo) en 11 januari 1990 (vwo).

Vernieuwde Tweede Fase
Voor de traditionele kunstvakken zijn nieuwe examenprogramma's vastgesteld, die een zelfde opbouw hebben als de andere tweede fase examenprogramma's. De traditionele kunstvakken zijn profielkeuzevak in het profiel CM en kunnen als keuze-examenvak in het vrije deel gekozen worden. De omvang op havo is gewijzigd van 360 uur naar 320 uur. Op vwo is de omvang gelijk gebleven.

Bronnen:
- Circulaire VO/AVO 82-30 d.d. 18 augustus 1982 (havo) Uitleg OenW Regelingen nummer 14 van 2 juni 1993 (vwo).
- Centrale examens beeldende vakken (Tehatex) havo en vwo met ingang van 2003, CEVO-01-488 van 11 mei 2001, Gele Katern 18a, deel 2 (25 juli 2001), pagina 128 en 129.

- Probleemstelingen en stofbeperking beeldende vakken vwo, centraal examen 2004, CEVO-03-198 van 3 juni 2003, Gele Katern 16 (18 juni 2003), p. 26-28.
- Regeling centraal examen 2006, CEVO-04.700 van 17 juni 2004, Gele Katern 11/12 (7 juli 2004), pagina 30–56.
- Regeling aanwijzing niet c.e.-stof profielen 2008 en 2009, CEVO-05.730 van 1 oktober 2005, Staatscourant nummer 198 van 12 oktober 2005.
- Thema centraal schriftelijk examen (cse) beeldende vakken vwo 2007**,** CEVO-06.1063 van 20 juni 2006, Staatscourant nummer 123 van 28 juni 2006
- Eindexamens vwo/avo/vbo, Wetten en bestuursmaatregelen Onderwijs en Wetenschappen 4b, Sdu Uitgeverij Plantijnstraat, tweede herziene druk, Den Haag, 1994
- Uitleg OenW Regelingen 1990, nummer 4 (vwo)
- Circulaire VO/AVO 82-30 d.d. 18 augustus 1982 (havo)
- Examenprogramma 1998: www.cfi.nl >> vo >> thema's >> examenprogramma's havo/vwo
- Examenprogramma 2007: www.tweedefase-loket.nl/examenprogramma
- Syllabus beeldende vakken vwo: http://www.eindexamen.nl/9336000/1/j9vvgodkvkzp4d4/vhaqlj0cjznt/f=/syl_bv-vwo2006.pdf
- Syllabus beeldende vakken havo: http://www.eindexamen.nl/9336000/1/j9vvgodkvkzp4d4/vhaqlidjions/f=/syl_bv-havo2006.pdf
- Syllabus muziek havo en vwo: http://www.eindexamen.nl/9336000/1/j9vvgodkvkzp4d4/vhaqlyvtugyn/f=/syl_muz-havovwo2006.pdf
- Handreiking schoolexamen: http://www.slo.nl/themas/00104/Map7/Map2/

Economische vakken

Economie

Tweede Fase Oude Regeling
In de decembermaatregelen werd vastgelegd dat de praktische opdrachten voor 40% het cijfer van het schoolexamen bepalen. Met de verlichtingsmaatregelen 2000 werd dit teruggebracht tot 20% en in de aanpassing verlichtingsmaatregelen 2001 is dit weer gewijzigd in tenminste 20% en ten hoogste 40%. Het aantal verplichte praktische opdrachten is één. Tevens werd de Cevo de bevoegdheid gegeven onderdelen van het examenprogramma Economie aan te wijzen die in het centraal examen niet aan de orde komen. Voor de examens zijn vanaf 2003 tot en met 2009 dezelfde onderdelen buiten de centrale examinering geplaatst (zie tabel hieronder). Op grond van de aanpassing verlichtingsmaatregelen 2001 hoeven deze onderwerpen ook niet in het schoolexamen getoetst te worden.

Cevo-uitsluitingen

	2007, 2008 en 2009
Havo economie 1	Domein D, Nederlandse betalingsbalans (14, 16-17, voorzover behorend tot het programma van economie 1) Domein F, Bankwezen (24-26, voor zover behorend tot het programma van economie 1) Domein P, Sociale zekerheid (83-89)
Havo economie 1,2	Domein F, Bankwezen (24-26) Domein O, Onderontwikkeling (75-82)
Vwo economie 1	Domein D, Nederlandse betalingsbalans (14, 16-18; 15 behoort niet tot het programma van economie 1) Domein P, Sociale Zekerheid (77-83) (zelfde als in 2003)
Vwo economie 1,2	Domein O, Onderontwikkeling (67-76) Domein P, Sociale zekerheid (77-83)

N.B. in 2009 vindt er voor havo alleen nog een bezem-examen plaats en voor vwo is dit in 2010 het geval. De verwachting lijkt gerechtvaardigd dat hiervoor dezelfde onderwerpen buiten de examinering worden geplaatst.

Met ingang van het centraal examen 2004 mag de grafische rekenmachine ook bij de economische vakken gebruikt worden. In de toelichting bij de CEVO-regeling waarin dit staat, wordt wel uitdrukkelijk gemeld dat een grafische rekenmachine niet per se noodzakelijk is om het examen te kunnen maken.

Vernieuwde Tweede Fase
Hoewel er voor economie al een aantal jaar gewerkt wordt aan een ècht nieuw examenprogramma (commissie Teulings) is het examenprogramma 2007 nog gebaseerd op het oude programma economie1,2. Wel is het programma geglobaliseerd en ontdaan van voorschriften m.b.t. toetsing en weging. Mogelijk wordt het nieuwe programma ingevoerd voor het cohort dat in 2008 of in 2009 in de 4e klas zit. Vanuit economie1 gezien wordt het vak op havo 200 uur groter en vanuit economie1,2 gezien 40 uur kleiner. Op vwo wordt het respectievelijk 200 uur groter en 40 uur kleiner.

Bronnen:
- Aanpassing examens profielen havo/vwo, VO/BOB-98/52287 van 7 december 1998, Gele Katern 30b (16 december 1998), pagina 12.
- Tijdelijke maatregelen profielen vwo/havo, 17 maart 2000, VO/BOB-2000/10.201, Gele Katern 9 (29 maart 2000), pagina 32.
- Aanpassing verlichtingsmaatregelen profielen havo/vwo, VO/BOB/2001/28277 van 5 juli 2001, Gele Katern 18a, deel 2 (25 juli 2001), pagina 82 –85.
- Toelating van de grafische rekenmachine bij het centraal examen in de economische vakken in vwo en havo, CEVO-03-199 van 5 juni 2003, Gele Katern 16 (18 juni 2003), p. 23-25.
- Regeling aanwijzing niet centrale examenstof profielen 2006 en 2007, CEVO-03.00595 van 27 januari 2004, Gele Katern 3 (11 februari 2004), pagina 23-28.
- Regeling aanwijzing niet c.e.-stof profielen 2008 en 2009, CEVO-05.730 van 1 oktober 2005, Staatscourant nummer 198 van 12 oktober 2005.
- Examenprogramma: www.tweedefase-loket.nl/examenprogramma
- Syllabus economie vwo: http://www.eindexamen.nl/9336000/1/j9vvgodkvkzp4d4/vhaqlxqp2cre/f=/syl_ec-vwo2006.pdf
- Syllabus economie havo: http://www.eindexamen.nl/9336000/1/j9vvgodkvkzp4d4/vhaqlk00t5rd/f=/syl_ec-havo2006.pdf
- Handreiking schoolexamen: http://www.slo.nl/themas/00104/Map7/Map2/

Management en organisatie

Tweede Fase Oude Regeling
In de decembermaatregelen werd vastgelegd dat Oriëntatie op vervolgopleidingen en beroepsperspectieven als handelingsdeel verviel en de praktische opdrachten voor 40% het cijfer van het schoolexamen bepalen. Met de verlichtingsmaatregelen 2000 werd dit laatste teruggebracht tot 20% en in de aanpassing verlichtingsmaatregelen 2001 is dit weer gewijzigd in tenminste 20% en ten hoogste 40%. Het aantal verplichte praktische opdrachten is één. Tevens werd de Cevo de bevoegdheid gegeven onderdelen van het examenprogramma Management en organisatie aan te wijzen die in het centraal examen niet aan de orde komen (zie tabel hieronder). Op grond van de aanpassing verlichtingsmaatregelen 2001 hoeven deze onderwerpen ook niet in het schoolexamen aan de orde te komen.

	2007, 2008 en 2009
Havo Management & Organisatie	Subdomein B1 Interne organisatie (2-5) Subdomein C1 Rechtsvormen (8) Subdomein D1 Marketing van niet-commerciële organisaties (16-18) Subdomein E1 Financieel beleid in niet-commerciële organisaties (24-26) Subdomein G1 Verslaggeving door niet-commerciële organisaties (43-44)
Vwo Management & Organisatie	Subdomein B1 Interne organisatie (2-5) Subdomein C1 Rechtsvormen (8) Subdomein D1 Marketing van niet-commerciële organisaties (16-18) Subdomein E1 Financieel beleid in niet-commerciële organisaties (24-27) Subdomein G1 Verslaggeving door niet-commerciële organisaties (56-57)

N.B. in 2009 vindt er voor havo alleen nog een bezem-examen plaats en voor vwo is dit in 2010 het geval. De verwachting lijkt gerechtvaardigd dat hiervoor dezelfde onderwerpen buiten de examinering worden geplaatst.

Met ingang van het centraal examen 2004 mag de grafische rekenmachine ook bij de economische vakken gebruikt worden. In de toelichting bij de CEVO-regeling waarin dit staat, wordt wel uitdrukkelijk gemeld dat een grafische rekenmachine niet per se noodzakelijk is om het examen te kunnen maken. Voor het geven van het vak Management & Organisatie zijn de docenten bevoegd die voorheen economie II/handelswetenschappen gaven.

Vernieuwde Tweede Fase
Het nieuwe examenprogramma Management en Organisatie is gebaseerd op het oude programma. Het is uitgekleed wat betreft verplichte toetstvormen en wegingsvoorschriften. Kon het in de Tweede Fase Oude Regeling alleen gekozen worden in het vrije deel, nu kan het ook als profielkeuzevak gekozen worden in het profieldeel EM. Het is op havo 40 uur groter geworden en op vwo 80 uur.

Bronnen:

- Onderwijsbevoegdheid algemene natuurwetenschappen, culturele en kunstzinnige vorming 1, klassieke culturele vorming, management en organisatie, VO/TAB-1997/26844 van 21 november 1997, Gele Katern 31 (10 december 1997), pagina 22-24.
- Aanpassing examens profielen havo/vwo, VO/BOB-98/52287 van 7 december 1998, Gele Katern 30b (16 december 1998), pagina 12-13.
- Tijdelijke maatregelen profielen vwo/havo, 17 maart 2000, VO/BOB-2000/10.201, Gele Katern 9 (29 maart 2000), pagina 33.
- Aanpassing verlichtingsmaatregelen profielen havo/vwo, VO/BOB/2001/28277 van 5 juli 2001, Gele Katern 18a, deel 2 (25 juli 2001), pagina 82 –85.
- Regeling aanwijzing niet-centraal examenstof profielen 2002 en 2003, CEVO-01-861 van 7 september 2001, Gele Katern nummer 21 (19 september 2001), pagina 31-35.
- Regeling aanwijzing niet c.e.-stof profielen 2004 en 2005, CEVO-02/409 van 12 april 2002, Gele Katern 11 (24 april 2002), pagina 44-45.
- Toelating van de grafische rekenmachine bij het centraal examen in de economische vakken in vwo en havo, CEVO-03-199 van 5 juni 2003, Gele Katern 16 (18 juni 2003), p. 23-25.
- Regeling centraal examen 2006, CEVO-04.700 van 17 juni 2004, Gele Katern 11/12 (7 juli 2004), pagina 30–56.
- Examenprogramma: www.tweedefase-loket.nl/examenprogramma
- Syllabus management en organisatie vwo: http://www.eindexamen.nl/9336000/1/j9vvgodkvkzp4d4/vhaqlyiqqayl/f=/syl_meno-vwo2006.pdf
- Syllabus management en organsatie havo: http://www.eindexamen.nl/9336000/1/j9vvgodkvkzp4d4/vhaqly96vuyk/f=/syl_meno-havo2006.pdf
- Handreiking schoolexamen: http://www.slo.nl/themas/00104/Map7/Map2/

Mens- en maatschappij-vakken

Geschiedenis (profieldeel/vrij deel)

Tweede Fase Oude Regeling
Via de decembermaatregelen, de verlichtingsmaatregelen 2000, de aanpassing verlichtingsmaatregelen 2001 en de regeling profielen 2003 zij zowel voor havo als vwo wijzigingen in het in mei 1998 vastgestelde programma Geschiedenis aangebracht. Het eindresultaat is:
- Oriëntatie op vervolgopleidingen en beroepsperspectieven vervalt als handelingsdeel;
- de school kan er voor kiezen een overzicht van de geschiedenis van een door de school bepaalde tijdsperiode in het schoolexamen aan de orde te stellen; zij mag dan drie subdomeinen aanwijzen waaruit niet in het schoolexamen een nader afgebakend thema aan de orde komt;
- in het schoolexamen moet de school wat betreft de praktische opdrachten een keus maken tussen b1 en b2: óf het uitvoeren van een beperkte onderzoeksopdracht óf het uitvoeren van een zelfstandig historisch onderzoek. De praktische opdracht behoeft zich niet te bepreken tot de in het examenprogramma genoemde inhoudelijke domeinen;
- het aantal verplichte praktische opdrachten is één (al of niet beperkt); de school mag kiezen voor meer (beperkte) praktische opdrachten;
- de weging van de praktische opdracht in het cijfer van het schoolexamen is tenminste 20% en ten hoogste 40%.
- Stof voor het centraal examen mag ook worden opgenomen in het schoolexamen.

De thema's die in het centraal examen geschiedenis voor havo en vwo in 2007 en 2008 aan de orde komen staan in onderstaande tabel:

Havo en vwo	Thema's
2007	- Domein C: Primaire samenlevingsverbanden, subdomein primaire samenlevingsverbanden en opvoeding: Van kind tot burger, Volksopvoeding via het onderwijs in Nederland (1780-1920). - Domein F: Ontmoetingen tussen culturen, subdomein Contacten tussen westerse en 'niet-westerse' samenlevingen: Indië/Indonesië.
2008	- Domein F: Ontmoetingen tussen culturen, subdomein Contacten tussen westerse en 'niet-westerse' samenlevingen: Indië/Indonesië. - Domein E: Oorlog en vrede subdomein Internationale betrekkingen en oorlogsvoering.

Voor het jaar 2009 is zomer 2006 nog niets vastgesteld.

Vernieuwde Tweede Fase
Voor geschiedenis is een echt nieuw examenprogramma opgesteld, gebaseerd op de adviezen van commissie Historische en Maatschapppelijke vorming (CMHV, commissie De Rooij). Momenteel (zomer 2006) loopt er een pilotproject, waarin wordt uitgetest of het mogelijk is ook het centraal examen anders te organiseren, zodat in de toekomst het centraal examen niet meer gaat over twee vooraf aangewezen onderwerpen. Dit nieuwe centraal examen is in 2006 uitgeprobeerd op zes havo scholen en de eerste reacties zijn veelbelovend. Voor meer informatie en voorbeeldexamens: www.ivgd.nl. Omdat de uitkomsten van de pilot afgewacht worden, is er nog geen syllabus voor het centraal examen opgesteld door de Cevo beschikbaar.

Bronnen:

- Aanpassing examens profielen havo/vwo, VO/BOB-98/52287 van 7 december 1998, Gele Katern 30b (16 december 1998), pagina 11-12.
- Centraal examen geschiedenis examenjaren 2002 en 2003, VO/BOB/1999/3763 van februari 1999, Gele Katern 5(17 februari 1999), pagina 23-24.
- Tijdelijke maatregelen profielen vwo/havo, 17 maart 2000, VO/BOB-2000/10.201, Gele Katern 9 (29 maart 2000), pagina 31.
- Aanpassing verlichtingsmaatregelen profielen havo/vwo, VO/BOB/2001/28277 van 5 juli 2001, Gele Katern 18a, deel 2 (25 juli 2001), pagina 82 –85.
- Domeinen centraal examen geschiedenis vwo en havo 2005, 2006 en 2007, VO/BOB-2002/23575 van 14 juni 2002, Gele Katern 18 (31 juli 2002), pagina 76.

- Regeling centraal examen 2006, CEVO-04.700 van 17 juni 2004, Gele Katern 11/12 (7 juli 2004) pagina 30-56 (met stofomschrijving domein C Van kind tot burger).
- Stofomschrijving thema als onderdeel van het centraal examen geschiedenis vwo en havo 2007 en 2008, CEVO-04-1246 van 23 december 2004, Gele Katern 1 van 26 januari 2005, pagina 32-46 (domein F).
- Thema stofomschrijving als onderdeel van het centraal examen (c.e.) geschiedenis vwo en havo 2008, CEVO-06.0427 van 20 maart 2006 (domein E).
- Examenprogramma: www.tweedefase-loket.nl/examenprogramma
- Handreiking schoolexamen: http://www.slo.nl/themas/00104/Map7/Map2/

Geschiedenis (gemeenschappelijk deel vwo)

Tweede Fase Oude Regeling
De decembermaatregelen hielden geen wijzigingen in voor geschiedenis in het gemeenschappelijk deel. In de verlichtingsmaatregelen 2000 is de weging van de praktische opdracht in het cijfer van het schoolexamen gesteld op 20%, maar voor de leerlingen die in 1999 zijn begonnen in leerjaar 4 mocht de school er ook voor kiezen de weging te handhaven op 30%. In de aanpassing verlichtingsmaatregelen 2001 wordt de weging van de praktische opdracht vrijgelaten tussen de 20 en 30%.

Vernieuwde Tweede Fase
In het gemeenschappelijk deel vwo staat geen geschiedenis meer. Wel staat in het gemeenschappelijk deel zowel op havo als op vwo maatschappijleer. Dit is een geheel vernieuwd examenprogramma dat gebaseerd is op het advies van de commissie De Rooij voor het combinatievak geschiedenis/maatschappijleer. Zie onder ‘Maatschappijleer’.

Bronnen:
- Tijdelijke maatregelen profielen vwo/havo, 17 maart 2000, VO/BOB-2000/10.201, Gele Katern 9 (29 maart 2000), pagina 31.
- Aanpassing verlichtingsmaatregelen profielen havo/vwo, VO/BOB/2001/28277 van 5 juli 2001, Gele Katern 18a, deel 2 (25 juli 2001), pagina 82 –85.

Aardrijkskunde

Tweede Fase Oude Regeling
Via de decembermaatregelen 1998, de verlichtingsmaatregelen 2000, de aanpassing verlichtingsmaatregelen 2001 en de regeling profielen 2003 zijn zowel voor havo als vwo wijzigingen in het in mei 1998 vastgestelde programma Aardrijkskunde aangebracht. Het eindresultaat van deze maatregelen:
- Oriëntatie op vervolgopleidingen en beroepsperspectieven vervalt als handelingsdeel;
- in het schoolexamen moet de school wat betreft de praktische opdrachten een keus maken tussen b1 en b2: óf het uitvoeren van beperkte onderzoeksopdrachten óf het uitvoeren van een (groter) onderzoek dat betrekking heeft op de eigen regio; als voor b1 (beperkte onderzoeksopdrachten) wordt gekozen, dient tenminste één daarvan betrekking te hebben op de eigen regio. De praktische opdrachten behoeven zich niet te beperken tot de in het examenprogramma genoemde inhoudelijke domeinen (1998);
- het aantal verplichte praktische opdrachten is één; hiermee vervalt ook de verplichting dat ten minste één praktische opdracht betrekking heef t op verschijnselen, ontwikkelingen en vraagstukken die van belang zijn voor de eigen regio (2000 en 2001);
- de weging van de praktische opdracht(en) in het cijfer van het schoolexamen is tenminste 20% en ten hoogste 40% (2001);
- de Cevo kan nadere aanwijzingen voor het centraal examen geven, ook een beperking of nadere precisering van de stof voor het centraal examen (zie tabel hieronder). Deze onderwerpen komen ook niet in het schoolexamen aan de orde, omdat ze alleen voor het centraal examen zijn aangewezen.
- in de schoolexamentoetsen mogen vanaf schooljaar 2003-2004 ook centraal examenonderwerpen aan de orde worden gesteld.

Cevo-uitsluitingen

Jaar	Havo	vwo
2007	Veranderingen in het natuurlijk milieu op langere termijn (subdomein D3, eindterm 17)	Ontwikkeling van het leven (subdomein G3, eindterm 30)
2008	Idem 2007	Idem 2007
2009	Er vindt alleen een bezemexamen plaats; zeer waarschijnlijk is wederom subdomein D3 uitgesloten.	Idem 2007 en 2008

In april 2002 heeft het ministerie i.v.m. wijzigingen opnieuw bekend gemaakt welke domeinen in de centrale examens vwo en havo 2001 tot en met 2008 aan orde komen. Hieronder het overzicht vanaf 2004:

Jaar	havo	Vwo
2007	1. natuur en milieu 2. politiek en ruimte	1. politiek en ruimte 2. vervoer en ruimtelijke inrichting 3. actieve aarde
2008	1. migratie en vervoer 2. natuur en milieu ---	1. politiek en ruimte 2. vervoer en ruimtelijke inrichting 3. actieve aarde
2009	1. migratie en vervoer 2. natuur en milieu (alleen bezemexamen)	1. actieve aarde 2. politiek en ruimte 3. migratie en mobiliteit
2010	n.v.t.	1. actieve aarde 2. politiek en ruimte 3. migratie en mobiliteit (alleen bezemexamen)

In november 2002 is door de Cevo een regeling ter explicitering van o.a. de examenstof van aardrijkskunde gepubliceerd. Het gaat met name om explicitering van domeinen die op het centraal examen getoetst worden. Voor wat betreft het schoolexamen zijn scholen geheel vrij wel of niet op deze explicitering acht te slaan. Voor vwo is het ingangsjaar 2005, voor havo 2004. De explicitering is toegezonden aan alle scholen en ook te vinden op www.eindexamen.nl.

Vernieuwde Tweede Fase
Het examenprogramma Aardrijkskunde is ècht nieuw en dus niet gebaseerd op het voorgaande examenprogramma. Wel geldt dat net als in de andere examenprogramma's vorm- en wegingsvoorschriften ontbreken en dat circa 60% van de stof in het centraal examen wordt getoetst en de andere 40% (waaronder de eigen regio) in het schoolexamen aan de orde moet komen. Ook de omvang van het programma is aangepast; op havo van 200 naar 320 en op vwo van 360 naar 440.

Bronnen:

- Aanpassing examens profielen havo/vwo, VO/BOB-98/52287 van 7 december 1998, Gele Katern 30b (16 december 1998), pagina 12.
- Tijdelijke maatregelen profielen vwo/havo, 17 maart 2000, VO/BOB-2000/10.201, Gele Katern 9 (29 maart 2000), pagina 31-32.
- Aanpassing verlichtingsmaatregelen profielen havo/vwo, VO/BOB/2001/28277 van 5 juli 2001, Gele Katern 18a, deel 2 (25 juli 2001), pagina 82 –85.
- Regeling explicitering examenstof klassieke talen, aardrijkskunde en maatschappijleer havo en vwo, CEVO02-1322 van 23 oktober 2002, Gele Katern 25/26 (13 november 2002), p. 14-15.
- Regeling profielen 2003, VO/BOB-2003/16475 van 15 mei 2003, Gele Katern 14 (29 mei 2003), p. 15-17
- Regeling aanwijzing niet centrale examenstof profielen 2006 en 2007, CEVO-03.00595 van 27 januari 2004, Gele Katern 3 (11 februari 2004), pagina 23-28.
- Regeling aanwijzing niet c.e.-stof profielen 2008 en 2009, CEVO-05.730 van 1 oktober 2005, Staatscourant nummer 198 van 12 oktober 2005
- Examenprogramma: www.tweedefase-loket.nl/examenprogramma
- Handreiking schoolexamen: http://www.slo.nl/themas/00104/Map7/Map2/

- Syllabus vwo: http://www.eindexamen.nl/9336000/1/j9vvgodkvkzp4d4/vhaqlhp5zgk6/f=/syl_ak-vwo2006.pdf
- Syllabus havo: http://www.eindexamen.nl/9336000/1/j9vvgodkvkzp4d4/vhaqlf5iyfe0/f=/syl_ak-havo2006.pdf

Maatschappijleer (profieldeel/vrij deel)/Maatschappijwetenschappen

Tweede Fase Oude Regeling
Via de decembermaatregelen, de verlichtingsmaatregelen 2000, de aanpassing verlichtingsmaatregelen 2001 en de regeling profielen 2003 zijn er kleine wijzigingen aangebracht in de examenprogramma's maatschappijleer havo en vwo. Het eindresultaat:
- Oriëntatie op vervolgopleidingen en beroepsperspectieven vervalt als handelingsdeel;
- het aantal verplichte praktische opdrachten is één. De school mag kiezen voor meer praktische opdrachten;
- de weging van de praktische opdrachten in het cijfer van het schoolexamen is ten minste 20% en ten hoogste 40%.
- het is toegestaan centraal examenstof ook op te nemen in het schoolexamen.

In de decembermaatregelen is, als verduidelijking van het examenprogramma, expliciet vermeld dat de praktische opdrachten zich niet hoeven te beperken tot de in het examenprogramma aangewezen inhoudelijke domeinen. Zij kunnen daar wel betrekking op hebben, maar het is toegestaan vaardigheden te toetsen aan de hand van een heel ander onderwerp. De toetsen met open en gesloten vragen moeten wel per se betrekking hebben op de inhoudelijke (sub)domeinen.

De thema's en domeinen uit de domeinen C tot en met H die in 2007, 2008 en 2009 centraal zullen worden geëxamineerd zijn reeds vastgesteld. Domein B (politieke besluitvorming) dat in onderstaande tabel steeds als eerste onderwerp genoemd wordt, komt ieder jaar in het centraal examen aan de orde.

Jaar	Havo	Vwo
2007	1. politieke besluitvorming 2. mens en werk 3. massamedia	1. politieke besluitvorming 2. mens en werk 3. massamedia
2008	1. politieke besluitvorming 2. massamedia 3. criminaliteit en rechtsstaat	1. politieke besluitvorming 2. massamedia 3. criminaliteit en rechtsstaat
2009	Alleen een bezemexamen; naar verwachting komen daarin dezelfde onderwerpen aan de orde als in 2008.	1. politieke besluitvorming 2. massamedia 3. criminaliteit en rechtsstaat
2010	n.v.t.	Alleen bezemexamen; naar verwachting komen daarin dezelfde onderwerpen aan de orde als in 2009.

In november 2002 is heeft de Cevo een regeling gepubliceerd die o.a. de examenstof van maatschappijleer zou expliciteren i.v.m. onduidelijkheid over de status van de uitwerking van het examenprogramma die via de KPC Groep was verspreid. Deze uitwerking is vervangen door een door de Cevo vastgestelde omschrijving van de domeinen. Deze omschrijving is aan alle scholen toegezonden en ook te vinden op www.eindexamen.nl.

Vernieuwde Tweede Fase
Maatschappijleer (profieldeel/vrij deel) heet vanaf 2007 maatschappijwetenschappen. Het examenprogramma is niet geheel vernieuwd, maar gebaseerd op het oude programma maatschappijleer. Wel is het aantal uren aangepast: op havo van 200 naar 320 en op vwo van 360 naar 440. Maatschappijwetenschappen is profielkeuzevak binnen de profielen EM en CM en uiteraard kan het in het vrije deel als keuze-examenvak gekozen worden.

Bronnen:

- Aanpassing examens profielen havo/vwo, VO/BOB-98/52287 van 7 december 1998, Gele Katern 30b (16 december 1998), pagina 12.
- Tijdelijke maatregelen profielen vwo/havo, 17 maart 2000,VO/BOB-2000/10.201, Gele Katern 9 (29 maart 2000), pagina 32.
- Aanpassing verlichtingsmaatregelen profielen havo/vwo, VO/BOB/2001/28277 van 5 juli 2001, Gele Katern 18a, deel 2 (25 juli 2001), pagina 82 –85.
- Domeinen centraal examen maatschappijleer havo 2005, 2006 en vwo 2005, 2006 en 2007, VO/BOB-2002/23003 van 14 juni 2002, Gele Katern 18 (31 juli 2002), pagina 74-75.
- Regeling explicitering examenstof klassieke talen, aardrijkskunde en maatschappijleer havo en vwo, CEVO-02-1322 van 23 oktober 2002, Gele Katern 25/26 (13 november 2002), p. 14-15.
- Regeling profielen 2003, VO/BOB-2003/16475 van 15 mei 2003, Gele Katern 14 (28 mei 2003), pagina 15-17.
- Regeling centraal examen 2006, CEVO-04.700 van 17 juni 2004, Gele Katern 11/12 (7 juli 2004), pagina 30-56.
- Examenprogramma: www.tweedefase-loket.nl/examenprogramma
- Handreiking schoolexamen: http://www.slo.nl/themas/00104/Map7/Map2/
- Syllabus havo en vwo: http://www.eindexamen.nl/9336000/1/j9vvgodkvkzp4d4/vhaqlyowrrym/f=/syl_mij-havovwo2006.pdf

Maatschappijleer (gemeenschappelijk deel)

Tweede Fase Oude Regeling
De decembermaatregelen, de verlichtingsmaatregelen 2000 en de aanpassing verlichtingsmaatregelen 2001 betekenden kleine wijzigingen in de examenprogramma's maatschapijleer in het gemeenschappelijk deel, namelijk de volgende:
- het handelingsdeel (oriëntatie in een mediatheek) vervalt. Oriëntatie in een mediatheek kan indien gewenst betrokken worden bij de praktische opdracht;
- de weging van de praktische opdracht in het cijfer van het schoolexamen is ten minste 20% en ten hoogste 30%.

In de decembermaatregelen is, als verduidelijking van het examenprogramma, expliciet vermeld dat de praktische opdrachten zich niet hoeven te beperken tot de in het examenprogramma aangewezen inhoudelijke domeinen. Zij kunnen daar wel betrekking op hebben, maar het is toegestaan vaardigheden te toetsen aan de hand van een heel ander onderwerp. De toetsen met open en gesloten vragen moeten wel per se betrekking hebben op de inhoudelijke (sub)domeinen.

Het was de bedoeling dat er in de toekomst een combinatievak geschiedenis/maatschappijleer zou worden ingevoerd, maar dat is nooit gebeurd. Er staan op de cijferlijst vwo voor geschiedenis en maatschappijleer twee aparte cijfers.

Vernieuwde Tweede Fase
Zowel op havo als op vwo staat maatschappijleer met 120 uur in het gemeenschappelijk deel. Het examenprogramma is ingrijpend vernieuwd en gebaseerd op het advies van de commissie De Rooij voor het combinatievak geschiedenis/maatschappijleer.

Bronnen:

- Aanpassing examens profielen havo/vwo, VO/BOB-98/52287 van 7 december 1998, Gele Katern 30b (16 december 1998), pagina 12.
- Tijdelijke maatregelen profielen vwo/havo, 17 maart 2000,VO/BOB-2000/10.201, Gele Katern 9 (29 maart 2000), pagina 32.
- Aanpassing verlichtingsmaatregelen profielen havo/vwo, VO/BOB/2001/28277 van 5 juli 2001, Gele Katern 18a, deel 2 (25 juli 2001), pagina 82 –85.
- Examenprogramma: www.tweedefase-loket.nl/examenprogramma
- Handreiking schoolexamen: www.slo.nl/themas/00104/map7/map2/

Overige vakken

Lichamelijke opvoeding 1 (LO1)

Tweede Fase Oude Regeling
Voor Lichamelijke opvoeding 1 (LO1) geldt het examenprogramma dat in mei 1998 werd gepubliceerd. Er zijn geen veranderingen aangebracht.

Vernieuwde Tweede Fase
Omdat de deelvakken niet meer bestaan, is ook de naam van Lichamelijke Opvoeding 1 aangepast. Het vak heet nu gewoon lichamelijke opvoeding. Inhoudelijk is het programma niet anders dan eerst. Ook het aantal uren is gelijk gebleven.

Bronnen:
- Examenprogramma: www.tweedefase-loket.nl/examenprogramma
- Handreiking schoolexamen: www.slo.nl/themas/00104/map7/map2/

Lichamelijke opvoeding 2 (LO2)/Bewegen Sport en maatschappij

Tweede Fase Oude Regeling
Het examenprogramma voor Lichamelijke opvoeding 2 (havo) werd in juni 1999 vastgesteld. Het examenprogramma voor vwo is in maart 2000 vastgesteld. Een beperkt aantal scholen had al eerder toestemming gekregen het vak op experimentele basis in het vwo te starten.
Alleen de regeling profielen 2003 heeft voor een kleine, facultatieve, wijziging in het programma gezorgd; de verplichting om in het schoolexamen een handelingsdeel op te nemen is namelijk vervallen. Als de school er wel voor kiest het handelingsdeel te handhaven, vervalt de verplichting hierover een notitie te schrijven.

Vernieuwde Tweede Fase
Het vak heet niet langer Lichamelijke Opvoeding 2, maar Bewegen, sport en maatschappij.
Het programma is wel gebaseerd op het oude programma voor LO2. De omvang van het vak is veel groter geworden; op havo van 240 naar 320 en op vwo van 280 naar 440. Bewegen, sport en maatschappij kan als keuze-examenvak in het vrije deel gekozen worden. Het is géén profielkeuzevak binnen NG.

Bronnen:
- Regeling examenprogramma profielen havo lichamelijke opvoeding 2, VO/BOB-1999/20119 van 21 mei 1999, Gele Katern 15 (2 juni 1999), pagina 17.
- Regeling examenprogramma profielen lichamelijke opvoeding 2 voor vwo, VO/BOB-00/5037 van 9 maart 2000, Gele Katern 8 (22 maart 2000), pagina 11.
- Regeling profielen 2003, VO/BOB-2003/16475 van 15 mei 2003, Gele Katern 14 (28 mei 2003), p. 15-17.
- Examenprogramma: www.tweedefase-loket.nl/examenprogramma
- Handreiking schoolexamen: www.slo.nl/themas/00104/map7/map2/

Informatica

Tweede Fase Oude Regeling
In december 1998 werden er zowel voor havo als voor vwo wijzigingen in het in mei 1998 vastgestelde programma aangebracht. Deze luiden:
- de verplichting van een project (het doorlopen van een systeemontwikkeltraject, inclusief bijbehorende eindtermen) vervalt;
- als de school wel kiest voor een project dan kan dat anders ingevuld worden dan het doorlopen van een systeemontwikkeltraject en kan het ook een individuele opdracht zijn;
- de school bepaalt zelf de weging tussen toetsen met open en gesloten vragen (a), praktische opdrachten (b) en eventueel het project (c); onderdeel a bepaalt echter voor hooguit 50% het cijfer van het schoolexamen.
De verlichtingsmaatregelen 2000 en de aanpassing verlichtingsmaatregelen 2001 hebben verder niets gewijzigd aan het examenprogramma informatica.

Vernieuwde Tweede Fase
Informatica is een profielkeuzevak binnen de profielen NT en NG en het kan als keuze-examenvak in het vrije deel worden gekozen. Het is inhoudelijk gebaseerd op het oude programma, maar in omvang toegenomen; op havo is het van 240 naar 320 uur gegaan en op vwo van 280 naar 440. Ook het is programma geglobaliseerd en ontdaan van voorschriften m.b.t. toetsing en weging.

Bronnen:
- Aanpassing examens profielen havo/vwo, VO/BOB-98/52287 van 7 december 1998, Gele Katern 30b (16 december 1998), pagina 13.
- Tijdelijke maatregelen profielen vwo/havo, 17 maart 2000,VO/BOB-2000/10.201, Gele Katern 9 (29 maart 2000), pagina 32.
- Aanpassing verlichtingsmaatregelen profielen havo/vwo, VO/BOB/2001/28277 van 5 juli 2001, Gele Katern 18a, deel 2 (25 juli 2001), pagina 82 –85.
- Examenprogramma: www.tweedefase-loket.nl/examenprogramma
- Handreiking schoolexamen: www.slo.nl/themas/00104/map7/map2/

Filosofie

Tweede Fase Oude Regeling
In de decembermaatregelen was vastgelegd dat de praktische opdrachten voor 40% het cijfer van het schoolexamen bepalen. In de verlichtingsmaatregelen 2000 wordt het aantal praktische opdrachten op één gesteld en de weging hiervan bij de bepaling van het schoolexamencijfer op 20%. In de aanpassing verlichtingsmaatregelen 2001 wordt de weging naar keuze op ten minste 20% en ten hoogste 40% gesteld.

Het domein voor het centraal examen filosofie vwo in 2007 is domein C: Ethiek. Het onderwerp bij dit domein is Deugdethiek. De eindtermen zijn gepubliceerd in Uitleg Gele Katern 1 van 22 januari 2003. Het centraal examen heeft daarnaast betrekking op de subdomeinen 01 en 02 van de domeinen B (Wijsgerige antropologie), D (Kennisleer) en E (Wetenschapsfilosofie).
De betreffende eindtermen uit de domeinen B t/m E worden geëxamineerd in combinatie met de vaardigheden en benaderingswijzen uit domein A.
Voor het vwo is in 2008 en 2009 domein B (wijsgerige antropologie) het domein voor het centraal examen. Het onderwerp is Rede en religie. Dit onderwerp heeft mede betrekking op domein D (kennisleer).

Voor het havo is in 2007 en 2008 domein D (sociale filosofie) het domein voor het centraal examen. Het onderwerp is Utopie.Het centraal examen heeft daarnaast betrekking op de subdomeinen 01 van de domeinen C (Ethiek) en D (Sociale filosofie). Net als op het vwo worden de betreffende eindtermen geëxamineerd in combinatie met de vaardigheden en benaderingswijzen uit domein A.

In de regeling profielen 2003 is geregeld dat stof voor het centraal examen ook in het schoolexamen getoetst mag worden.

Vernieuwde Tweede Fase
Filosofie is cultureel profielkeuzevak binnen het profiel CM en uiteraard ook keuze-examenvak bij alle profielen in het vrije deel. Het programma is gebaseerd op het oude programma. Wel is het programma geglobaliseerd en ontdaan van voorschriften m.b.t. toetsing en weging.
De omvang is gewijzigd; op havo is het gekrompen van 360 uur naar 320 uur en op vwo is het gegroeid van 320 uur naar 480 uur.

Meer informatie over het examenvak filosofie kan worden verkregen bij :
Secretariaat en landelijk informatiepunt Bcfvo, D.H. Oosthoek, Nederhorst 5, 3085 VT Rotterdam, tel. 010-4818927, bcfvo@xs4all.nl., www.bcfvo.nl.

Bronnen:
- Tijdelijke maatregelen profielen vwo/havo, 17 maart 2000, VO/BOB-2000/10.201, Gele Katern 9 (29 maart 2000), pagina 32.
- Aanpassing verlichtingsmaatregelen profielen havo/vwo, VO/BOB/2001/28277 van 5 juli 2001, Gele Katern 18a, deel 2 (25 juli 2001), pagina 82-85.

- Eindtermen centraal examen filosofie havo en vwo 2004 en 2005, VO/BOB-2002/56626 van 25 november 2002, Gele Katern 1 (22 januari 2003), pagina 13-20.
- Regeling profielen 2003, VO/BOB-2003/16475 van 15 mei 2003, Gele Katern 14 (28 mei 2003), pagina 15-17.
- Regeling centraal examen 2006, CEVO-04.700 van 17 juni 2004, Gele Katern 11/12 (7 juli 2004), pagina 30-56.
- Syllabus filosofie vwo: http://www.eindexamen.nl/9336000/1/j9vvgodkvkzp4d4/vhaqlxvn29rf/f=/syl_fi-vwo2006.pdf
- Syllabus filosofie havo: http://www.eindexamen.nl/9336000/1/j9vvgodkvkzp4d4/vhaqly29t5rg/f=/syl_fi-havo2006.pdf
- Examenprogramma: www.tweedefase-loket.nl/examenprogramma
- Handreiking schoolexamen: www.slo.nl/themas/00104/map7/map2/